

לב שזמע

שיעורי הרה"ג
רבי שמעי' לעזו שליט"א
דומ"ץ קהל ישב לב דסאטמאר
לונדון

על פרשת השבוע

פרשת בראשית

ניתן לשמוע השיעורים ב'קול הלשון'

020 81917000

[ex3,1.11.1]

שגיאות מי יבין - אי אפשר לבר בלא תבן
בבקשה, המוצא שגיאה כלשהוא יואיל להודיע למו"ל למען יתוקן אי"ה

להערות והארות ולקבלת הגליון

יש לשלוח לאימעל: levshomeya@gmail.com

לעילוי נשמת

הרה"ח מקים עולה של תורה

ר' ישעי' זאב בן הרה"ח ר' ישראל ישכר זלה"ה

גלב"ע י"ב תשרי תשע"ז

ת. נ. צ. ב. ה.

עורך: יצחק אייכלר

052-7121811

סדר ועימוד: א. י. גרינוואלד

054-8494370

תוכן הענינים

ה מעלתה ורוממותה של 'שבת בראשית'.....

☆ 'שבת בראשית' - על שם התחדשות בריאתן של כלל ישראל ☆ רמז לאדם שישתדל מכאן ואילך להיות טוב ☆ מעלת השבת יתירה על היו"ט כיון ששולחן המלך הוא בשבת קודש ☆ כל ההשפעות הטובות נמשכות ע"י תורה ושבת ☆ תכלית עבודת הימים הנוראים - שיכיר שהכל מתנת חנם

ח טוב אחרית דבר - מראשיתו.....

☆ גופא בטר רישא גרידא ☆ הכל נגרר אחר הראשית וההתחלה ☆ טוב אחרית דבר מראשיתו ☆ לפתח - חטאת רובץ

יא ויהי הבל רועה צאן וקין היה עובד אדמה.....

☆ קין והבל נחלקו מהו תכלית האדם בעולמו ☆ ויהי מקץ ימים ויבא קין ☆ אף שמוכרח לעסוק במשא ומתן לא יעשהו לעיקר ☆ התקן עצמך בפרוזדור - כדי שתיכנס לטרקלין ☆ ההשתדלות היא כמס שאין להמלט ממנו ☆ בהשתדלות מועטת יוצא ידי חובתו ומכין מקום לברכת שמים שתחול עליו ☆ אין צריך אלא עשיה מועטת שתשרה עליו הברכה

יז שניים מקרא ואחד תרגום - חיוב קריאתה וסגולתה.....

☆ המשלים פרשיותיו עם הצבור מובטח שיאריך ימים ☆ אמירת שמו"ת - סגולה ליראת שמים ☆ מובטח לו שהוא בן עולם הבא ☆ קריאת שמו"ת בעש"ק מכינה את המחשבה - שיוכל לכוון את דיבורי פיו בתפילות השבת ☆ אמירת שמו"ת במתינות ונחת

כא גודל מעלת לימוד חומש עם פירוש רש"י הק'.....

☆ אמירת פירוש רש"י חשובה כמו אמירת תרגום ☆ ירא שמים יוצא ידי שניהם ☆ שמו"ת עם פירש"י מכוונים כנגד ד' חלקי התורה - פרד"ס ☆ הלומד חומש עם פירש"י מובטח להיות מבני מתיבתא דרש"י ☆ לימוד חומש עם פירוש רש"י מסוגל לשמירה ☆ בשביל רש"י נברא העולם ☆ שגב קדושת רש"י ופירושו

פרשת בראשית

מעלתה ורוממותה של 'שבת בראשית'

☆ 'שבת בראשית' - על שם התחדשות בריאתן של כלל ישראל ☆ רמז לאדם שישתדל מכאן ואילך להיות טוב ☆ מעלת השבת יתירה על היו"ט כיון ששולחן המלך הוא בשבת קודש ☆ כל ההשפעות הטובות נמשכות ע"י תורה ושבת ☆ תכלית עבודת הימים הנוראים - שיכיר שהכל מתנת חנם

מחדש. והלכך נקראת השבת הראשונה על שם המאורע - 'שבת בראשית' - ראשית הבריאה החדשה של כלל ישראל^א.

רמז לאדם שישתדל מכאן ואילך להיות טוב

טעם אחר מדוע נקראת שבת זו 'שבת בראשית', הביא הדברי יחזקאל (מהרה"ק ר' יחזקאל משינאווא זיע"א, פר' בראשית ד"ה טעם) בשם חמיו הגאון הקדוש בעל ארי' דבי עילאי זיע"א, וזו לשונו 'טעם למה נקרא פר' בראשית 'שבת בראשית', ולמה

'שבת בראשית' - על שם התחדשות בריאתן של כלל ישראל

בעטרת חיים (פר' בראשית דף א. בשם מהרש"ם הכהן) מובא בזו הלשון 'הגאון הקדוש מצאנו זיע"א אמר טעם אמאי נקראה שבת זו 'שבת בראשית', ולא כן הדבר בשבת נח ולך לך וכו'. וביאר, דהנה אמרו רבותינו ז"ל במדרש, דהעושה תשובה הקב"ה בורא אותו בריאה חדשה. ולפי זה נמצא, דאחרי הימים הנוראים אשר בני ישראל עשו תשובה וטהרו את עצמם מכל חטא ופגם, הרי הם כקטן שנולד

א. מסופר שפעם אחת בשבת פר' בראשית לפני הקידוש, היה הדברי חיים זיע"א אחוז שרעפים, עד שפתח ואמר: הנה כשסוחר נוסע ליריד לקנות סחורה, הריהו חוטף מכל הבא לידו ומכל מה שנראה בעיניו שירוויח ממנו, אך אין לו זמן לשבת עם יועציו לדון ולחשב עמהם כמה הרוויח וכמה הפסיד, שהרי הזמן גרמא להתעסק במסחר בכדי להרוויח עוד ועוד. אמנם, לאחר מכן כששב אל ביתו, זהו הזמן להתיישב ולחשב מה שקנה ומה הרוויח ומה נשאר בידו וכו'. כמו כן לגבי הימים הנוראים - 'ירח האיתנים', הזמן גרמא לקנות מצוות ולעסוק בהם ללא הרף, סליחות, תפילות, שופר, עשי"ת, יום כיפור, סוכה וד' מינים, יום ערבה, שמחת תורה, מצוות דאורייתא ודרבנן, אך אין זמן לחשוב חשבוננו של עולם - מה קנה ואיך קנה ומה נשאר ברשותנו, אבל בשבת בראשית חוזרים הביתה, וזהו הזמן לעשות חשבון...

זילבער (שליט"א) [זצ"ל] אב"ד פריימאן, ששמע הרבה פעמים מהגאון האמיתי מוהר"ש ענגל ז"ל אב"ד ראדאמישלא, ששמע בעצמו מפ"ק הגה"ק בעל דברי חיים ז"ל, שאמר בשבת בראשית, שהוא משל למלך שסייר מדינת מלכותו, ובכל מקום בואו עשו לו כיבודים שונים והטריחו עצמם בכל עיר ועיר על זה - לעשות כמות ליקרא דמלכא. וכשחזר אחר זה לביתו, אמר: שהגם שכיבדוהו כהוגן בכל מקום, עם כל זה, שולחן המלך הוא בתוך ביתו והיכלו דייקא.

כך בראש השנה ויום הכיפורים ויו"ט, בני ישראל עושים כיבודים שונים של מצות ומעשים טובים למלך הכבוד ית"ש. עם כל זה, שולחן המלך הוא בשבת קודש

לא נקרא כן פר' נח או פר' לך - 'שבת נח', או 'שבת לך'. אמר מורי חמי הגאון הקדוש אריה דבי עילאי אבד"ק ווישניצא זלה"ה, דהענין כך הוא. דבימים הנוראים הקדושים, כל אדם היה לו אז הרהור תשובה, וקבל אז על עצמו איזה הנהגה טובה - כל איש לפי ערכו ומדרגתו. לכן נקרא 'שבת בראשית', שמזכירין להאדם שמה שעבר - עבר, ומעתה מתחיל סדר חדש וישתדל את עצמו שיהיה מעתה טובי.²

מעלת השבת יתירה על היו"ט כיון ששולחן המלך הוא בשבת קודש

על מעלת שבת זו יש ללמוד מן המובא בספר נחלי בינה (הקדמה אות ד), שכתב בזו הלשון 'בענין שבת בראשית: שמענו גם כן שיחה נאה מפי הגה"צ מו"ה רפאל

ב. בעל הקדושת יו"ט זיע"א סיפר, שבאחת השנים, בימים האחרונים של חג הסוכות, מרן הדברי חיים מצאנז זיע"א עבד את עבודתו בקודש למעלה מן הזמן, וכמה פעמים נכנס לבית המדרש מאוחר מאוד, וכמעט שנהפכו סדרי היום והלילה. וכל החסידים שבאו מקרוב ומרחוק להסתופף בצל הקודש, כמעט ולא ראו שינה בעיניהם כל ימי הושענא רבא שמיני עצרת ושמחת תורה.

והנה בשנה ההיא חל שמחת תורה ביום ו' ערב ש"ק, ובליל שבת פר' בראשית, בקשו ממנו בניו ומקורביו, שביום השבת יכנס לבית המדרש לתפלת שחרית בשעה מוקדמת - כדי שיוכלו לגמור את התפלה בעוד מועד ולקדש על היין ולסעוד בניחותא לכבוד שבת. נענה הדברי חיים למבוקשם, ובצפרא דשבתא נכנס לתפלת שחרית בשעה תשע והתפלל. אך לאחר שסיים להתפלל תפלת שחרית, יצא מבית המדרש והשתהה בחדרו - עד שעה ארבע אחר הצהריים, ורק אז נכנס לקריאת התורה.

כאשר שאלו אותו בניו הקדושים ומקורביו, מדוע הרבי נכנס לתפלת שחרית כל כך מוקדם, ואילו לקריאת התורה התאחר עד כדי כך. השיב להם הדברי חיים זיע"א, שמצד רצונו היה חפץ להקדים להיכנס לקריאת התורה בכדי לתת לחסידים שהות לסעוד סעודת שבת בניחותא. אלא שמקודם שיצא לקריאת התורה, התבונן בדעתו, שמנהגו בכל שבת בראשית לסדר את שיעוריו לכל מהלך השנה, והנה עדיין לא היתה לו שהות מוכשרת לזה, ומשום כך התחיל לסדר את שיעוריו, וענין זה גרם לו להתאחר מלהיכנס לבית המדרש.

וכל ההשפעות הטובות שנמשכות לעולם הזה הן על ידי תורה ושבת².

תכלית עבודת הימים הנוראים - שיכיר שהכל מתנת חנם

ככלות הכל, עלינו לדעת שכל ההשפעות טובות וכל הברכות, הכל הוא מתנת עליון מאוצר מתנת חנם, וכמובא בתורת אמת (פרשתן ד"ה ונח, דף ד:): בזו הלשון "ונח מצא חן בעיני ה' (בראשית ו ח). העיקר הוא שיהיה האדם אצל עצמו רק בבחינת מציאת חן. היינו, לדעת שאין לו כלום אצל הבורא יתברך, רק כל מה שהוא יתברך חונן אותו - הוא מאוצר מתנת חנם. וההכרה הזאת מביא ליראה וקבלת עול מלכות שמים. וזה האוצר של יראת שמים - 'יראת ה' היא אוצרו' (ישעיה לג ו). וזהו שאנו

דייקא. ואמר הגאון מוהר"ש הנ"ל, שבודאי יש סודות גדולות במשל הזה, אך גם בפשטות הוא מובן היטב, ודברי פי חכם חן'.

כל ההשפעות הטובות נמשכות ע"י תורה ושבת

וגדולה מעלת שבת זו, שהיא מתאחדת עם חג שמחת תורה שלפניה, אשר יחדיו יהיו תמיים להשפיע על ידם ההשפעות טובות, וכמובא בדברי שמואל (פר' בראשית ד"ה אמר) בזו הלשון 'אמר בשם הרה"ק רבי דוד משה מטשורטקוב ז"ע: שבת שאחרי יו"ט נקראת בלשון המדוברת 'שבת נאך יו"ט'. והפירוש, ס'איז נאך יו"ט. הוא ז"ל אמר זאת על שבת שאחרי שבועות, ובפרט שבת שאחרי שמחת תורה, שהכל מודים שבשבת ניתנה תורה (שבת פו:),

כשסיים רבינו הייטב לב זיע"א לספר מעשה זה, הוסיף ואמר: שעם כל השהות הארוכה והממושכת, אף אחד מהחסידים לא יצא מבית המדרש לקרוא בתורה בחדר סמוך, אלא המתנינו כולם במקומם עד שנכנס מרן לקריאת התורה (מושיען של ישראל, ח"ב פ"ח).

ג. מעשה היה עם אחד מחשובי החסידים בבעלזא, הרה"ח רבי משה גראס ז"ל, אשר היה דר בעיר גענף שבשווייץ, ונכספה וגם כלתה נפשו לשהות בימי החג בצל רבו הרה"ק מהר"א מבעלזא זיע"א באותם שנים שכבר היה גר בארץ ישראל.

לפיכך, שם לדרך פעמיו כשהוא מפליג בספינה הנוסעת לארץ ישראל, אלא שלדאבון לבו הגיעה הספינה למחוז חפצה בנמל חיפה רק בהושענא רבא לפנות ערב, ובלית ברירה חגג את יום שמיני עצרת בעיר חיפה, ורק ממחרת עלה ירושלימה לשבות שם בשבת 'בראשית' אצל הרה"ק זיע"א.

בעת שזמרו בסעודה שלישית את הפיוט 'אמונים אשר נאספו' (פיוט לעזרת, שחרית דשמ"ע) ג' פעמים - כפי המנהג בחצר הקודש, נחמץ מאוד לבבו של ר' משה - בהעלותו על ליבו גודל ההפסד שלא זכה להיות בשמחת תורה בצל הקודש.

הרגיש הרה"ק מהר"א במחשבותיו, ותיכף לאחר שסיימו לזמר, נתן לו מכוסו כשהוא לוחש לעברו: 'שבת בראשית האט נאך א שייכות צו די הייליגע טעג' - שבת בראשית עדיין יש לה שייכות לימים הקדושים, וכמי שאומר לו שעדיין יכול 'לתפוס' מקדושת הימים...

שבשבת קודש זה, שהוא הגמר והשלימות של קדושת הימים הנוראים שעברו, אנו קוראים בסיום הסדרא את הפסוק 'ונח מצא חן בעיני ה'", לרמז שזה העיקר, ומשורש הכרה הזאת נמשך השפעות כל מיני ברכות'.

אומרים בתפלת ראש השנה 'וגם את נח באהבה זכרת', כי בראש השנה הוא זמן קבלת עול מלכות שמים, והוא על ידי ההכרה הזאת שאין לאדם רק מאוצר מתנת חנם - מציאת חן בעיני השי"ת, ובכח זה אנו עומדין להתפלל ביום הנורא. וזהו

טוב אחרית דבר - מראשיתו

☆ גופא בתר רישא גרידא ☆ הכל נגרר אחר הראשית וההתחלה ☆ טוב אחרית דבר מראשיתו ☆ לפתח - חטאת רובץ

כל בכור' (שמות יג ב), לקדש כל הראשית וההתחלה, ראשית היום, ראשית השנה, והימי בחרות וכו', וממילא הכל בתר רישא גרידה, עיין שם בדברנו (עמ' ג) על הפסוק (בראשית א א) בראשית. וזהו הפירוש 'קדושה ראשונה' - שמקדש את עצמו בימי בחרות והראשית כאמור, 'קידשה לשעתה וקידשה לעתיד לבוא', קדושתה חזק שפועל לשעתה ולהלאה מכאן ואילך לעתיד לבוא ולכל ימיו, כי העיקר היא היסוד, ודי למבין'.

הכל נגרר אחר הראשית וההתחלה ויסוד זה שהכל נגרר אחר הראשית וההתחלה, כבר הובא באגרא דפרקא (אות רה) בענין השכמת הבוקר, וזו לשונו 'כתבו תלמידי הבעש"ט: ליהזר בעומדו ממתתו שתהיה המחשבה הראשונה והדיבור הראשון והמעשה הראשונה להשי"ת בתורה ובמצות, ועל ידי זה יהיו נגררין כל המחשבה והדיבור

גופא בתר רישא גרידא

בעמדנו בראשית השנה, לאחר שעבר עלינו יחד עם כלל ישראל רוח של התחדשות וטהרה בירח האיתנים דתקיף במצוות, אנו מתחילים את סדר החומש מראשיתו. והרי זה זמן נפלא ומסוגל ביותר לכל ההתחלות הטובות, בבחינת מה שנאמר (תהלים קג ה) 'תתחדשי כנשר נעורייכי'.

בר מן דין, חשיבות ומעלה רבה יש להתחלה, מחמת מה שיש לה השפעה על כל ההמשך שלאחריה, ועל דרך המובא בגמ' (עירובין מא.) 'בתר רישא - גופא אזיל'.

ובדברי ישראל (כללי דאורייתא אות ק) האריך בזה וכתב 'קדושה ראשונה קדשה לשעתה וקדשה לעתיד לבא' (מגילה י.). יש לומר על פי הנודע מספרים הקדושים ומאאמור'ר זצוק"ל בביאור יותר. 'קדש לי

הכתוב אומר (משלי כה טז) 'דבש מצאת אכל
דיך פן תשבוענו והקאתו'. אחר קיצץ
בנטיעות. רבי עקיבא יצא בשלום.

והמעשה של כל היום, כי הוא בחינת 'ברא
בוכרא' ואח הגדול שכל האחין נגררין
אחריו וחיבין בכבודו'.⁷

טוב אחרית דבר מראשיתו

וברש"י פירש מהו נכנסו לפרדס, וזו
לשונו (שם ד"ה נכנסו לפרדס) 'עלו
לרקיע על ידי שָׁם'. והמשמעות בזה
לאנשים כערכנו, שבן עזאי, בן זומא, אחר
ורבי עקיבא, התעלו מעלה מעלה ונכנסו
לפרדס החכמה, שהיא השגת השגת
אלוקות ומראה כבוד השכינה.⁸

והנה מצינו בגמ' (חגיגה יד:) בזו הלשון 'תנו
רבנן: ארבעה נכנסו בפרדס, ואלו הן:
בן עזאי, ובן זומא, אחר, ורבי עקיבא. אמר
להם וכו'. בן עזאי הציץ ומת, עליו הכתוב
אומר (תהלים קטז טו) 'יקר בעיני ה' המותה
לחסידי'. בן זומא הציץ ונפגע, ועליו

ד. עוד מצינו בענין זה בבית יעקב (פר' בראשית) שכתב 'מה ששמעתי ממורי הרה"ק מפרשיסחא
זצללה"ה, שהקשה, הרי התורה היא תמידית ואיך שייך בכל עת 'מצות ביכורים'. ופירש,
שבכל יום בבוקר - כאשר קם אדם משנתו, מחויב לקיים מצות ביכורים - לְפָנוֹת ראשית
מחשבתו לשמים, וראשית הזמן לשעבד רמ"ח איבריו וש"ס גידיו לה' ברוך הוא. ואמר רמז
לזה 'תביא בית ה' אלוקיך', תיבת 'תביא' נוטריקון ת'ביא בית י' א'לוקיך. ואפשר לומר שנכלל
בכוונתו גם כן, שההילוך וההבאה הוא ממש כמעשה הביכורים וכו'. ובמה יזכה אדם לתורה,
הוא על ידי מצות בכורים שנקרא 'ראשית'. ובמה יזכה אדם לתורה, הוא על ידי מצוות ביכורים
שנקרא ראשית, היינו להפריש ראשית ומיד קְשִׁיעוֹר בבוקר משנתו - לשמים, ועל ידי זה
יזכה להיות כל היום בקדושה. כי על ידי זה נקרא כל היום שיריים מקדושה. כאשר שמעתי
כן בפירוש ממורי זצ"ל מווארקא'.

ה. מצינו במהרש"א (חידושי אגדות שם ד"ה פרדס) שהאריך בזה וכתב 'ופירש בערוך, כינוהו 'פרדס'
מענין גן עדן שהיא גנוזה לצדיקים. כך אותו מקום, הוא פְּעֻרְבוֹת שהנשמות של צדיקים
צרוורות בו. על כן גם כתבו, שעל שָׁם זה קאמר באחר שקצץ בנטיעות של פרדס הזה וכו'.
ובספר ישן מצאתי, וזו לשונו: נכנסו לפרדס החכמה והיא חכמת אלקות. בן עזאי הציץ ומת
מתוך שדבקה נפשו באהבה רבה דבקות אמתי בדברים עליונים שהם יסודה, והציץ באור הזהיר,
נתפרדה מן הגוף ונתפשטה מכל מקרי הגוף. באותה שעה ראתה מנוחה כי טוב ולא שבה עוד
למקומה. וזו מעלה גדולה, על כן נאמר 'יקר בעיני ה' גו', ולא כדברי המפרשים שראה שכינה
ומת, שנאמר 'כי לא יראני האדם וחי', דאם כן עשיתם בן עזאי גדול ממשה רבינו עליו השלום.
בן זומא הציץ ונפגע שלא היה שלם במעלות וביישוב הדעת כבן עזאי, ומתוך שהציץ גם הוא
באור בהיר - יותר ממה שהיתה דעתו סובלת, נתבלבלו אצלו הדברים ונטרפה דעתו כאדם
נפגע שאינו משיג הדברים על בורין. וזהו 'פן תשבוענו והקאתו'. ואלישע - אחר, השיג שזכויות
ישראל הם בידו וחשב שהם ב' רשויות ולכן נקרא מקצץ בנטיעות, שקיצץ הדברים המיוחדים
והפרידן זה מזה ואמר שהם ב' רשויות, וזהו בכלל עובד אלהים אחרים, שעל כן נקרא 'אחר'.
והיודע סוד אלהים אחרים, יודע זה על בורין.

וְזוּ לשון התוספות 'אבוייה אבי הוה מגדולי ירושלים, וביום שבא למהולי (למול אותי), קרא לכל גדולי ירושלים והושיבן בבית אחד, ולרבי אליעזר ולר' יהושע במקום אחר. מן דאכלין ושתין שרין מטפחין ומרקדים, אמרי, עד דאלין עסקין בדידהו נעסקו בדידן. ישבו ונתעסקו בדברי תורה, ירדה אש מן השמים והקיפה אותן. אמר לון אבוייה אבא, גברין מה באתם לשרוף ביתי. אמרו לו: חס ושלום, אלא יושבין היינו וחוזרין דברי תורה מתורה לנביאים ומנביאים לכתובים והיו הדברים שמחים, כנתינתן מסיני, לא באש נתנו (בתמידה) אמר, הואיל וכך כחה של תורה, אם יתקיים הבן הזה, לתורה אני מפרישו, ולפי שלא היתה כונתו לשמים לפיכך לא נתקיימו בו'.¹

ויש ללמוד מכאן מוסר השכל עצום עד כמה גדול כוח ההשפעה של הראשית על האחרית. וכדברי החכם מכל אדם (קהלת ז ח) 'טוב אחרית דבר - מראשיתו', שכל טובת האחרית תלויה בראשיתה, שאם הראשית נעשית באופן הראוי והטוב, אזי 'אחריתך ישגה מאוד' (איוב ח ז).

לפתח - חטאת רובץ

והנה מצינו מהאזהב ישראל הוראה ודרך, באיזה אופן נכון להתחיל את כללות

ואם נרצה לעמוד קמעא על רום דרגתו של אלישע קודם החטא, יש ללמוד ממה שרבינו הקדוש - מסדר המשנה, העיד על עצמו 'האי דמחדדנא מחבראי, דחזיתיה לר' מאיר מאחוריה' (עירובין יג:), כלומר, בזכות מה שהוא ראה את ר' מאיר מאחוריו זכה לחריפות והשגה בתורה. אמור מעתה, אם רבינו הקדוש זכה למדרגתו רק מעצם הדבר שראה את ר' מאיר מאחוריו, א"כ גדלותו של ר' מאיר עצמו אין לשערה ולתארה, וכן בנו של קל וחומר שאי אפשר לעמוד על דרגתו של אלישע - שהיה רבו של ר' מאיר בתורה.

ועם כל זאת, אלישע חטא ונעשה ל'אחר', מחמת שקיפץ בנטיעות ויצא לתרבות רעה, עד כדי שבעיצומו של יום השבת נטל מן הערוגה פוגלא (צנון) ותלשו, ר"ל. ויצתה בת קול ואמרה: "שובו בנים שובבים" - חוץ מאחר' (חגיגה טו:).¹

והנה כל בר דעת ובר לבב מבקש להבין כיצד נפל 'אחר' מאיגרא רמא לבירא עמיקתא. אכן, בתוס' על אתר (חגיגה שם ד"ה שובו) הביאו בשם הירושלמי (חגיגה פ"ב ה"א), מה ש'אחר' בעצמו הסביר מדוע עלה בגורלו כן.

1. אמנם, מצינו במהרש"א (חידושי אגדות שם ד"ה יצתה) שכתב 'ולשון הירושלמי, פעם אחת הייתי עובר לפני בית קודש הקדשים רוכב על סוס ביום הכיפורים שחל להיות בשבת, ושמעתי בת קול יוצאת מבית קודש הקדשים, ואומרת: שובו בנים חוץ מאחר, שידע כחי ומרד בי, עד כאן. ומיהו, הוא לא היה לו להשגיח בכך, וכמו שאמר לו ר' מאיר בחליו 'תשב אנוש עד דכא', ואמרינן אין לך דבר שעומד בפני התשובה'. (וכן הביא החיד"א בספרו פני דוד פר' כי תצא אות ג ד"ה ועוד אפשר). ועיין באזהב ישראל (דברים לימי הרצון והתשובה ד"ה גמרא חגיגה) מה שהרחיב בזה.

2. עיין עוד בתוס' הנ"ל, שהביא מדברי הירושלמי (חגיגה פ"ב ה"א) עוד כמה שיטות מה גרם את נפילתו של אחר.

ובתפילה, יהיה ההתחלה להכין עצמו על פשטות הדברים שהוא מחויב בהן על פי התורה, לומר הדברים בפשטות ולהשתתף נפשו עם כל ישראל, עם כל נפש קטן וגדול ממש, ממש באמת. ואחר כך כשיכנס, יעלהו השי"ת ממדרגה למדרגה – עד רום המעלות – לפי ערך נשמתו ואמת שלו, כדכתיב (מלכים א' ח לט) 'ואתה תשמע השמים מכון שבתך וגו', ונתת לאיש ככל דרכיו אשר תדע את לבבו, כי אתה ידעת לבדך את לב כל בני האדם, ודברי פי חכם חן'.

ענייני עבודת ה', וזו לשון הרה"ק מקאמרנא בספרו נתיב מצותיך (נתיב אמונה, שביל א אות ז) 'קבלה מאת מורי ורבי, חיות נפשי, הגאון הקדוש רבינו אברהם יהושע העשיל מאפטא, כי 'לפתח חטאת רובץ' (בראשית ד ז) וכל ההתחלות קשות". לכן, כשמתחיל תיכף בכוונה שיעלה למדרגות רמות באהבה ויראה ובהתפשטות הגשמיות, לא יעלה בידו. כי היצר הרע האורב והשווא יבלבל אותו במחשבות ותחבולות שלו. ולכן כל ההתחלות בתורה, ובפרט בקריאת שמע

ויהי הבל רועה צאן וקין היה עובד אדמה

☆ קין והבל נחלקו מהו תכלית האדם בעולמו ☆ ויהי מקץ ימים ויבא קין ☆ אף שמוכרח לעסוק במשא ומתן לא יעשהו לעיקר ☆ התקן עצמך בפרוזדור - כדי שתיכנס לטרקלין ☆ ההשתדלות היא כמס שאין להמלט ממנו ☆ בהשתדלות מועטת יוצא ידי חובתו ומכין מקום לברכת שמים שתחול עליו ☆ אין צריך אלא עשיה מועטת שתשרה עליו הברכה

ונראה לומר על צד הרמז, כי קין והבל היו חלוקים בשלימות האדם מה הוא. אם העולם הזה והצלחותיו סוף שלימות האדם ואין שלימות אחריו, או אם יש עוד עולם אחר נצחי. וכפי הנראה, שקין היה אוהב אדמה סבר, שאין חשבון בשאלו והעולם הזה אינו משאיר אחריו מאומה, על כן בחר לו לחלקו כל חמדות העולם הזה והצלחותיו - בחשבו כי יתרון ארץ בכל

קין והבל נחלקו

מהו תכלית האדם בעולמו

מצינו בכלי יקר (בראשית ד ג) שביאר את המחלוקת שהיתה בין קין להבל, מה היה שורש הדברים בפנימיותן. וזו לשונו 'ויהי מקץ ימים ויבא קין מפרי האדמה מנחה לה'. לא פורש במקרא מהו 'מקץ ימים' ואימתי התחילו אותן הימים אשר עליהם בא הקץ.

ח. כפי שנאמר (שמות יט ה) 'ועתה אם שמוע תשמעו בקולי, ופירש"י (שם) 'ועתה - אם עתה תקבלו עליכם, יערב לכם מכאן ואילך, שכל התחלות קשות'.

האדם יכול לטלטלן וליקח מהם מאומה להולכים לעבר עולם הירידה אלא הם כקרקע העומדת במקומה, דומה למי שהולך ליריד וקונה שם במעותיו קרקעות ובתים שאינו יכול להולכים עמו לביתו, ואין לו מהם כי אם מה שהוא אוכל מפריה בעודו בארץ נכריה, ובלכתו לביתו ישוב ריקם ומאומה לא ישא בעמלו אשר בנה ואשר נטע ויעזוב לאחרים חיל וחומה אשר יסד. כך העושה העולם הזה עיקר, אין לו ממנו כי אם מלא כף נחת המושג ממלא חפנים עמל ורעות רוח, ואינו משתמש בהם כי אם משך זמן גרותו בעולם הזה זה שבתו בבית מעט כגר וכאורח נטה ללון, ומאומה לא יולך עמו אל העולם הנצחי כי שם ביתו, וזהו דעת קין וחביריו אוהבי קניני הזמן. והבל הוא המהביל כל קניני הזמן, כי מוסר הבלים המה, בחר לו במטלטלין. וזהו קיום מצוות ה' יתברך שהאדם יכול לטלטל עמו מן המקום אשר הוא עומד בו כאורח וכגר אל המקום אשר הוא שם תושב ואורח כי בית יעשה לו שם^ט.

היא. והבל סבר כי יש עוד עולם אחר נצחי אשר בו ישיג האדם התכלית האחרון, על כן בחר לו להיות רועה צאן הגורם ההתבודדות כדרך שעשו הרבה נביאים כמשה ודוד וזולתם, וכדי להקריב מהם קרבן לה".

ואולי עשו חלוקות ביניהם, כדאיתא במדרש (שמות רבה לא יח) בעשו ויעקב שעשו חלוקה ביניהם, כי עשו לקח לחלקו כל חמדות העולם הזה, כמו שנאמר (בראשית לג יד) 'עבר נא אדוני לפני עבדו', רצה לומר יקח חלקו קודם, ויעקב בחר לחלקו העולם הנצחי וידו אוחזת בעקב עשו, היינו בסוף ממשלתו של עשו. כך קין והבל עשו חלוקה זו ביניהם.

וזה כוונת המדרש (בראשית רבה כב טז) האומר שקין לקח לחלקו קרקעות והבל לקח מטלטלין וכו', הורו בזה מה שהיה בלבם בחלוקת שכר העולם הזה והעולם הבא, כי כל חמדות העולם הזה אין

ט. משל נפלא מצינו בחובת הלבבות (שער ג - שער עבודת האלוקים פרק ט) בהאי מילתא, וזו לשונו 'והוא שבקצת איי הודו, עיר אחת הסכימו יושביה למנות עליהם איש נכרי בכל שנה. וכאשר תשלם לו השנה, יוציאוהו מביניהם ויחזרו על הענין אשר היה עליו קודם שיתמנה עליהם. והיה במתמנים עליהם איש אחד סכל, לא ידע סודם בו, וקבץ ממונות ובנה ארמונות וחזקם ולא הוציא מעידם דבר, והשתדל להביא כל אשר היה לו חוץ לעיר: ממון ואשה ובנים, אליה. וכאשר נשלמה לו השנה, הוציאוהו אנשי העיר ההיא נעור וריק מן הכל, והפרידו בינו ובין כל מה שבנה וקנה תחלה וסוף, ולא מצא בצאתו מאומה מכל מה שהיה לו בעיר וחוצה לה. והיה מתחרט ומתאבל על טרחו והשתדלותו במה שבנה וקבץ, והיה לזולתו.

ואחר כך הסכימה דעתם למנות עליהם איש נכרי נלבב ונבון. וכאשר נתמנה עליהם, בחר מהם איש אחד והטיב אליו, ושאל אותו על מנהגי האנשים ודתייהם על מי שנתמנה עליהם קודם, וגלה לו סודם ודעתם בו. וכאשר ידע הדבר, לא נתעסק במאומה ממה שנתעסק בו הראשון אשר זכרנו, אך השתדל וטרח להוציא כל דבר יקר שהיה בעיר ההיא לעיר אחרת, ושם כל מכמניו ומחמדיו בזולתה ולא בטח בבר לבם, בגדולתם ובכבודם, והיה בין האבל והשמחה כל

ויהי מקץ ימים ויבא קין

ולפי זה מבאר הכלי יקר את כוונת הפסוק 'ויהי מקץ הימים ויבא קין מפרי האדמה מנחה לה', מהו 'מקץ ימים' ואימתי התחילו אותן הימים אשר עליהם בא הקץ. וזו לשונו 'וכבר נודע שכל אוהבי קנין הממון, לעולם אין עושים שום מצוה וצדקה מן ממונם, כל ימי חייהם במזימות זו אשר חשבו - הן עוד היום גדול כאן לאכול לשבעה להשתמש בממונם. וכל זמן שהם רואים את עצמם חזקים אף בריאים וככוחם, אז כן עתה אין נותנים כלום מהונם ורכושם לצורך עבודת ה', בחשבם מי יאכל ומי יחוש חוץ ממני. אך מקץ ימי חלדם בראותם את עצמם קרובים לשערי מות וכי לא במותו יקח הכל, אז יעבור עליו רוח קנאה לקנא בחביריו עושי דבר ה', ויעשה גם הוא מעט מזעיר ויסכים להביא

מנחה לה', הן דרך קרבן, הן ליתן לעניים, או בדרך אחר.

וזהו המלוא לעני בשעת דוחקו (חגיגה ה.), רצה לומר דוחקו של המלוא, שהשעה דוחקתו לעשות כמו שיתבאר לקמן פרשת וילך (לא יז) בעזר ה'. ואף גם זאת בהיותו קרוב לשערי מות אינו נותן לשם מצוה - כי אם החלק הפחות שבממונו, זעיר שם, ובורר לו הפסולת ושולחו מנחה לה', וכל מלאכה נמבזה ונמס - זה חלק גבוה, וכל כתף נתח טוב - הוא חלקו, כי מאנו ידיו לעשות לנגוע בחלק המובחר, ורעה עינו בשלו ליתן מנה הגונה מנחה לה'.

לכן נאמר בקין שהיה מן כתות אלו: 'ויהי מקץ ימים', דהיינו קץ ימי חלדו או בסופם ממש או זכירת סופם הוא שגרם לו

ימי עמדו בעיר, מתאבל במהירות יציאתו מאתם ועל שמעט בעיניו מה שמוציא מן החמודות, כי אם היה עומד, היה מוציא יותר, והיה שמח בצאתו מהרה ממנה להתיישב במקום, אשר שם שם חמודותיו וישתמש בהם באופני תועלותיו ומיני הנאותיו בלב שלם ונפש בטוחה והתמדת ענין. וְקִשְׁשָׁלְמָה שנתו, לא דאג על צאתו מאתם, אך מיהר לדבר בשמחת לב ובסבר פנים משבח מעשהו והשתדלותו, והלך לטובה רבה וכבוד גדול בשמחה מתמדת, ושמח בשני הענינים והגיע אל תאוותו בשני המקומות'.

והנה הנמשל פשוט והולך על ב' מיני אנשים - חכם וטיפש, שהטיפש אינו שם על לבו שכל שהותו בעולם הזה אינה אלא ארעי, כצל עובר וענן כלה, וכי עליו לעשות מה שביכולתו לנצל את ימיו ושנותיו בעולם הזה להתכונן לחיים הנצחיים בעולם הבא. ולמעשה, לא די שהוא משקיע את כוחו ומרצו בהבלי העולם הזה כאילו יחיה בו לנצח, אלא גם את התורה והמעשים טובים הוא עושה על מנת לקבל שכר וכבוד בעולם הזה. וכאשר מגיע קצו ושעתו לעזוב את העולם, הוא בוכה ומתאבל על כל מה שהפסיד, ויוצא בעירום ובחוסר כל. לעומת זאת, האיש הפקח והנבון, שם אל לבו כי ימי שנות חייו המה מוגבלים וקצובים, ומשום כך הוא משתדל בכל יכולתו לנצל את שהותו בעולם הזה כדי להתכונן לחיי הנצח - חיי העולם הבא, ובכל עת ובכל שעה הוא מרבה לשלוח חבילות חבילות של תורה ומעשים טובים, ואף את צרכי העולם הזה ההכרחיים, הוא עושה לשם שמים. וכאשר מגיע יום פקודתו, הריהו שש ושמח על שהבין לנצל כדבעי את ימיו ושנותיו בעולם הזה, ועל החלק הטוב שהכין לעצמו לחיי העולם הבא.

כורחו, כי חפצו ותשוקתו היה לבל ימוש ספר תורה מפיו, אולם ההכרח בל יגונה, אך באמת הוא אצלו כמו צער בעת ביטולו. לא כן הרשעים אשר מאסו בתורת ד' והם רודפים אחר תאוות ותענוגי עולם הזה בחשק נמרץ כצבי רץ לדרכו.

וזה מרמז הפסוק 'ויהי הבל רועה צאן' - לשון צער, בעת אשר היה רועה צאן היה בצער גדול, כי חפצו היה לשקוד על התורה ועבודה (או לישב בגן עדן ולא לרעות צאן). ובקין כתיב 'וקין היה עובד אדמה לשון שמחה, לכן 'וישע ד' אל הבל ואל מנחתו ואל קין לא שעו' (ע"כ). [וזה פירוש (דברים כח מז) 'תחת אשר לא עבדת את ד' אלוקיך בשמחה'.

התקן עצמך בפרוזדור - כדי שתיכנס לטרקלין

והנה יסוד זה צריך להיות לנגד עיני האדם כל ימי חייו, לדעת תכליתו בעולמו ולעשותו עיקר ואת שאר העניינים טפלים לו, שכן העולם הזה אינו אלא פרוזדור ומעבר לחיי העולם הבא, כדברי התנא (אבותפ"ד מט"ז) 'רבי יעקב אומר: העולם הזה דומה לפרוזדור בפני העולם הבא, התקן עצמך בפרוזדור כדי שתכנס לטרקלין'.

ובבית אהרן (לפורים דף סח ד"ה ויעבור מרדכי) רמז זאת בפסוק (אסתר ד יז) "ויעבור מרדכי ויעש", וזו לשונו 'שני דברים צריך אדם לידע תמיד. אחד, שהעולם הזה הוא רק לעבור בו, זהו 'ויעבור'. והשני, שזה

התעוררות זה המעט, שהרגיש בעצמו שיהיה קץ לכל עמלו בעולם הזה, ואילו לא הרגיש בעצמו שיבוא קץ כל בשר ולא הרבה יזכור ימי חייו, אז לעולם לא היה מביא שום מנחה לה', ואף גם זאת שזכירת קץ הימים לא הועילה כי אם להפריש מן הפחות והגרוע דהיינו זרע פשתן'.

אף שמוכרח לעסוק במשא ומתן לא יעשהו לעיקר

והדברים עולים בקנה אחד עם המובא בתפארת שלמה (ליקוטים) בזו הלשון 'בשם הרב הצדיק מזאקעלקעוו ז"ל: 'ויהי הבל רועה צאן וקין היה עובד אדמה'. ידוע בגמ' (מגילה י: ומדרש (רבה פר' לך לך מב ג), שכל מקום שנאמר 'ויהי' הוא לשון צער, 'והיה' לשון שמחה. והנה באמת תכלית בריאת העולם היה בשביל האדם לעבוד הש"י, כמו שנאמר (ישעיהו מג ז) 'כל הנקרא בשמי לכבודי בראתיו יצרתיו' - לעשות רצוני ולשקוד על התורה והעבודה יומם ולילה. אך אמנם 'לא תוהו בראה לשבת יצרה' (ישעיהו מה יח), וטוב תורה עם דרך ארץ (עיין אבות פ"ב מ"ב), והאדם צריך לעסוק גם כן במשא ומתן להחיות את נפשו ולזון בני ביתו. 'ועושה צדקה בכל עת' (תהלים קו ג) - זה המפרנס אשתו ובניו' (עיין כתובות נ).

אמנם החילוק וההפרש בין צדיק לרשע, [בין] עובד אלוקים - לאשר לא עבדו, כי הצדיק אף שגם הוא עוסק במשא ומתן, עם כל זה הוא אצלו כמו אונס ובעל

י. בדברי יחזקאל (פר' וזרא) רמז זאת במה שנאמר (שמות ה ג) 'ויאמרו אלוקי העברים נקרא עלינו'. וזו לשונו 'לכן נקראו ישראל 'עברים', לפי שצריך ישראל לידע כי עולם הזה רק דרך מעבר לעולם הבא - כאדם העובר ממקום למקום, דעיקר הוא עולם הבא'.

אמרו (יומא לח.) 'אין אדם נוגע במוכן לחבירו אפילו כמלא נימא'.

וכבר היה אדם יכול להיות יושב ובטל, והגזירה (גזירת קיצבת מזונות שקצבו לו בראש השנה) היתה מתקיימת, אם לא שקדם הקנס לכל בני אדם 'בזעת אפך תאכל לחם' (בראשית ג יט), אשר על כן חייב אדם להשתדל איזה השתדלות לצורך פרנסתו, שכן גזר המלך העליון, והרי זה כמס שפורע כל המין האנושי אשר אין להמלט ממנו'.

בהשתדלות מועטת יוצא ידי חובתו ומכין מקום לברכת שמים שתחול עליו

ולהלן ממשיך המסילת ישרים ומבאר את גדר ההשתדלות, שהיא הכנת כלי מחזיק ברכה - לברכת שמים שתחול עליו. וזו לשונו 'על כן (הואיל וכך גזר המלך), אמרו (ספרי): 'יכול אפילו יושב ובטל (יראה סימן ברכה). תלמוד לומר: 'בכל משלח ירך אשר תעשה' (שצריך אתה להשתדל ולעשות), אך לא שההשתדלות הוא המועיל, אלא שההשתדלות מוכרח. וכיון שהשתדל, הרי יצא ידי חובתו, וכבר יש מקום לברכת שמים שתשרה עליו, ואינו צריך לבלות ימיו בחריצות והשתדלות.

הוא מה שכתב דוד המלך ע"ה (תהלים עה ז) 'כי לא ממוצא וממערב ולא וגו', כי

העולם הוא העיקר והשלמות, כי היכן הוא עשיית מצות וקניית כל השלימות רק בעולם הזה, וזהו 'ויעש'.

ההשתדלות היא כמס שאין להמלט ממנו

וברמח"ל (מסילת ישרים פרק כא - בדרכי קניית החסידות) מצינו משנה סדורה וערוכה בגדר ושיעור חובת ההשתדלות בצרכי העולם הזה, וזו לשונו הזהב 'אך מפסידי החסידות הם הטרדות והדאגות, כי בהיות השכל טרוד ונחפז בדאגותיו ובעסקיו, אי אפשר לו לפנות אל ההתבוננות הזה, ומבלי התבוננות לא ישיג החסידות. ואפילו אם השיגו כבר, הנה הטרדות מכריחות את השכל ומערבבות אותו, ואינם מניחות אותו להתחזק ביראה ובאהבה ושאר הענינים השייכים אל החסידות כאשר זכרתי. על כן אמרו ז"ל (שבת ל:) 'אין השכינה שורה לא מתוך עצבות' וכו'.

אמנם מה שיוכל לשמור את האדם ולהצילו מן המפסידים האלה, הוא הבטחון. והוא, שישליך יהבו על ה' לגמרי, כאשר ידע כי ודאי אי אפשר שיחסר לאדם מה שנקצב לו, וכמו שאמרו ז"ל במאמריהם (ביצה טז.) 'כל מזונותיו של אדם קצובים לו מראש השנה' וגו'. וכן

יא. בא וראה מה שכתב החפץ חיים בספרו שם עולם (חלק א - פרק יט) 'שנשמע על הגר"א ז"ל שהיה בוכה לפני פטירתו, ואמרו לו: מה הוא בוכה. והשיב: כמה יקר הוא העולם הזה שיכול להשיג בו כל מה שרוצה מן התורה ומן המצות, אבל בעולם הבא אפילו אם יתן כל העולם הבא שלו שנייחוהו לקיים שום מצוה אחת אין רשות לזה, אבל בעולם הזה במטבע קטנה יכול להשיג מצוה שיכול לראות פני השכינה. ושאלוהו במה. והשיב: בציצית. שאמרו חז"ל (עין מנחות מג.) שכל הזהיר בה זוכה ורואה פני שכינה'.

יעשה כלל, מוכרחת הטובה לבוא בדרך נס, אין זה מן המובחר. אלא שיעשה מעשה מועט וה' ישלח לו ברכה, כמו שנאמר (תהלים א ג) 'וכל אשר יעשה יצליח'. וכן כתב גבי יוסף (בראשית לט ג) 'ואשר הוא עושה ה' מצליח'. אבל ההצלחה בלא עשייה, כבר פירשנו בזה מה שאמר שלמה המלך ע"ה (משלי יט כד) 'טמן עצל ידו בצלחת', פירוש שסומך על הצלחה בלא עשייה כלל, אבל אין צריך אלא עשייה מועטת שתשרה עליו הברכה, וזה שאמרו (אבות פ"ב מ"ה) 'לא כל המרבה בסחורה מחכים'. וזה שנאמר (תהלים סב יג) 'ולך ה' חסד כי אתה תשלם לאיש כמעשהו', פירוש, אף כי הכל מאת ה', אעפ"כ ציווה הקב"ה לעשות מעשה מועט - להיות נראה כמעשהו ולא על פי נס גמור'.

אלוקים שופט' וגו'. ושלמה המלך ע"ה אמר (משלי כג ד) 'אל תיגע להעשיר, מבינתך חדל'. אלא הדרך האמיתי הוא דרכם של החסידים הראשונים, עושים תורתן עיקר ומלאכתן טפלה, וזה וזה נתקיים בידם, כי כיון שעשה אדם קצת מלאכה, משם והלאה אין לו אלא לבטוח בקונו ולא להצטער על שום דבר עולמי, אז תשאר דעתו פנויה ולבו מוכן לחסידות האמיתי ולעבודה התמימה²³.

אין צריך אלא עשייה מועטת שתשרה עליו הברכה

על דרך דבריו מצינו בפנים יפות (פר' עקב ד"ה ואמרת) שכתב בזו הלשון 'כי אף שהמזונות הוא ברכה מן השמים, ואם לא

ב. מעשה היה אצל ראש הישיבה הגאון רבי משה שניידער זצ"ל, ששלח אברך לאסוף כסף עבור ישיבתו שהיתה במצב דחוק מאד. אף שהאברך טרח ויגע הרבה לא העלה בידו מאומה. כעבור כמה ימים הגיע יהודי והרים תרומה נכבדה. מיהר הגאון זצ"ל להודות לאברך מתוך חמימות יתירה - על אשר בזכותו נצלה הישיבה. משהשיב האברך שאין לו כל קשר עם הנדיב. השיב לו הגאון זצ"ל שהעיקר היא חובת ההשתדלות של האדם, ומאחר שהוא עשה זאת למען הישיבה, הקב"ה סיפק את צורכי הישיבה בבוא העת.

וזהו כלל גדול באמונה, לדעת שהקב"ה הוא הנותן והחונן, והוא גזר מלפניו שנצטרך להשתדל, אבל חלילה לנו לתלות ההצלחה במעשינו והשתדלותנו. וכמו ששמעתי מעשה נוסף על יהודי הנקרא ר' שלמה כהן שהיה לו בית דפוס יחיד בבני ברק. לימים פתח איש אחר גם כן בית דפוס. ולא זו בלבד שר' שלמה לא הצטער על כך, אלא אדרבה שמח על כך, והיה מגיע לבית הדפוס החדש ומציע להם הצעות ורעיונות כיצד יצליחו במפעלם, באמרו: את כל הטעויות כבר למדתי על בשרי, אתם אל תעשו כן. וכששמע החזון איש זצ"ל מעשה זה, שלח לקרוא לו, ושאל אותו מנין לך כוח זה. אך הוא השיב באמונתו האיתנה, ואמר: הלא מה שמגיע לי יבוא אלי, והנה עד עכשיו הייתי צריך לשרת את כל יושבי העיר בני ברק, וכמעט לא היה לי זמן ללמוד, עכשיו שבא חברי ופתח בית דפוס נוסף, אינני צריך לעבוד עד שעות מאוחרות, ובמקום

שניים מקרא ואחד תרגום – חיוב קריאתה וסגולתה

☆ המשלים פרשיותיו עם הצבור מובטח שיאריך ימים ☆ אמירת שמו"ת - סגולה ליראת שמים ☆ מובטח לו שהוא בן עולם הבא ☆ קריאת שמו"ת בעש"ק מכינה את המחשבה - שיוכל לכוון את דיבורי פיו בתפילות השבת ☆ אמירת שמו"ת במתינות ונחת

המשלים פרשיותיו עם הצבור מובטח שיאריך ימים

הנה עתה בתחילת קריאת פרשיות התורה, התחלת הקריאה מעוררת את הזמן להתחדשות וקביעת מסמרות איתנים בקיום מצות העברת הפרשה שניים מקרא ואחד תרגום, להתחזק ולהתמיד בקיום האי מצוה רבא, אשר מחוסר ידיעה, הרבה בני אדם אינם מכירים ויודעים את גודל חיובה ועוצם סגולתה.

מקור מצוה זו למדנו מדברי הגמ' (ברכות ה.) 'אמר רב הונא בר יהודה אמר רבי אמר, לעולם ישלים אדם פרשיותיו עם הצבור שניים מקרא ואחד תרגום ואפילו 'עטרות ודיבן' (במדבר לב ג), שכל המשלים פרשיותיו עם הצבור מאריכין לו ימיו ושנותיו'¹.

ולמעשה פסק המחבר (או"ח הל' שבת סי' רפה סעי' א) שהוא חיוב מעיקר הדין, וזו לשונו 'אף על פי שאדם שומע כל התורה כולה כל שבת בצבור, חייב לקרות לעצמו בכל שבוע פרשת אותו השבוע שניים מקרא ואחד תרגום אפילו עטרות ודיבן'².

ובערוך השולחן (או"ח סי' רפה סעי' ב) כתב על דברי המחבר חידוש מופלא שלא מצינו לו חבר. וזו לשונו 'ולא נודע לנו טעמו של דבר, ובוודאי בשעה שתקן משה רבינו לקרות בתורה, תקן גם כן תקנה זו, שכל אחד יקרא שניים מקרא ואחד תרגום'³.

אכן, מלבד החיוב המוטל על כל אחד ואחד להעביר את הסדרה שמו"ת, נוסף לזה סגולה והבטחה לאריכות ימים

שפרנסתי תבוא ממאה קונים, יבואו חמישים קונים שארוויח מהם את מה שהייתי מרוויח כשהיו לי מאה קונים...

יג. במעדני יום טוב (ברכות פ"א סי' ח אות ה) כתב 'ועוד נראה לי, דאריכות ימים וכן נמי קיצור ימים, יש לפרש על הטובה ועל הרעה'.

יד. וכן משמע מלשון הרמב"ם (הל' תפילה ונשיאת כפים פי"ג הכ"ה) 'אף על פי שאדם שומע כל התורה כולה בכל שבת בצבור, חייב לקרות לעצמו' וכו'. ועיין שו"ת מהרש"ם (ח"א סי' ריג).

טו. על גודל התיקון בעולמות העליונים משהשלמת הפרשה מדי שבת בשבתו, עיין בזוה"ק (פר' ויקהל יר:). ובמטה יהודה (או"ח סי' רפה אות ט) כתב בזו הלשון 'ודע שבספר חמדת ימים חלק ב' פרק ג' (אותיות יב-יד), הפליג לדבר בטעם חיוב קריאת הפרשה שמו"ת. לך נא ראה

עוד מצינו בספר החיים (אות לט) שכתב 'עוד זאת מצאתי בספר דברי יצחק אות ה', ששמע בשם הגה"ק מהר"ם זללה"ה מסנואבניץ בעל המחבר ספר אור לשמים על התורה, שמי שקוצץ הציפורנים בערב שבת וגומר הפרשה שמו"ת קודם חצות היום דוקא בערב שבת, אזי הוא מובטח לכל השבוע שלא יבא לידי עבירות חמורות ר"ל. ואולי יש לומר, שהאור לשמים למד את דבריו מדברי האור זרוע בשם רבי - שאמירת שמו"ת בערב שבת מסוגלת ליראת שמים, שמתוך כך שאומר שמו"ת הריהו מתמלא ביראת שמים שמונעת אותו בכל ימות השבוע שלא ייפול לידי עבירות חמורות חלילה.

מובטח לו שהוא בן עולם הבא

עוד יש ללמוד על מעלת אמירת שמו"ת מדי שבוע בשבתו, מן המובא בספר אור צדיקים (חלק ב', עמוד התורה פרק יז) בזו הלשון 'אלו דברים העומדים ברומו של

ושנים - 'מאריכין לו ימיו ושנותיו'. ובבעל הטורים (שמות א א) הסמיך לזה רמז מפסוקי התורה (שמות א א) "ואלה שמות בני ישראל", שהוא ראשי תיבות: ואדם אשר לומד הסדר שנים מקרא ואחד תרגום בקול נעים ישיר - יחיה שנים רבות ארוכים לעולם'.

אמירת שמו"ת - סגולה ליראת שמים

וראה את המובא באור זרוע (חלק ב' - הל' שבת ס"י מב ס"ק א) 'בשחרית משכים וקורא שנים ואחד תרגום, דאמר ר' הונא בר יהודא אמר ר' מנחם, אמר ר' אמי אמר ר' יוחנן, לעולם ישלים אדם פרשיותיו בהדי צבורא שנים מקרא וא' תרגום. ואמרינן במדרש, ג' דברים צוה רבי את בניו בשעה שנפטר לבית עולמו, ג' ליראת שמים, ג' לדרך ארץ, ואלו הן של יראת שמים: אל תאכל לחם בשבת עד שתגמר כל הפרשה. משמע קודם אכילה יש לו להשלימה, הלכך יש לו להשלימה קודם בית הכנסת'.

ותמצא נחת רוח ותגל נפשך. וכתב שם, דדורשי רשומות אסמכוה אקרא (שמות א א) ואל"ה שמו"ת, ראשי תיבות: וחייב אדם להשלים הפרשה שנים מקרא ואחד תרגום. עוד אמרו, 'מפני שיבה תקום והדרת' (ויקרא יט לב), ראשי תיבות: שמו"ת. להורות נתן, הקורא שמו"ת יזכה לעטרת שיב"ה ומאריכין לו ימיו ושנותיו, כמו שסיים 'והדרת פני זקן'. והבלתי נזהר בה, אתדבק בסטרא דמותא, כרמזו בסופי תיבות: 'מפני שיבה תקום והדרת' - אותיות מיתה, כי המיקל בקריאת שמו"ת בלי אונס, רגליו יורדות מוות לאתדבקא בסטרא דקליפה - סטרא דמותא וכו', עד כאן. עוד כתב ז"ל, ומורי ז"ל היה אומר שמסגולת המצווה הזאת לתקן הימים החסרים אשר נדחו בעון בצעו וכו'.

ואמרו המקובלים, כי על ידי קריאת שמו"ת יזכה להכנת תוספת נשמה יתירה ונקרא 'אדם' - שהוא שם משובח ומפואר מכל הכינויים - 'איש' 'אנוש', כמבואר בזוהר. 'כי זה כל האדם' (קהלת יב יג). וסימניך (בראשית ב כ) 'ויקרא האדם שמו"ת'. וימשיך עליו רוח טהרה מלמעלה וכו'. ועל כן יזהרו שלא להפסיק בעת קריאת הפרשה בשום שיחה אפילו בדברי תורה. ואני שמעתי, שבכח סגולת קריאת הפרשה שמו"ת נברא מלאך אחד, והמפסיק בינתיים מְעַרְב במלאך ההוא ח"ו הקליפה. וכן מרגלא בפומייהו דתלמידי בי רב, עד כאן'.

שמתן שכרה בצדה - אורך ימים בימינה, מי שאינו חושש לקיימה, ענוש ייענש. ממה נפשך, אם אינו מאמין בתורה ובדברי חכמים, נידון בצואה רותחת^{טז}. ואם מאמין ואינו חושש ועל חייו לא חס, הרי זה מתחייב בנפשו ועתיד לתן את הדין - מעין מאבד עצמו לדעת. ומה גם בדבר שקל לקיימו, מאן לא בעי חיי (בתמיה) הרי זה נמשל כבהמות.

זה כלל גדול בתורה ובקיום המצוות, כזאת וכזאת יתן אל לבו האיש החפץ חיים. ומתוך שלא לשמה בא לשמה - לעשות נחת רוח לאבינו שבשמים ולתקן את הדברים בשורשן. כי מאחר שהפרשיות הם דברות קדשו יתברך, בודאי יש ויש בהן סודות עליונים על כל אות ואות. ועל כל קוץ וקוץ תלי תלין. וכל התורה כולה שמתיו של הקב"ה והקורא בהן בונה בשמים עליותיו. ואף כי אין אתנו יודע, הקורא קורא כדרכו ויחשוב שיש רוזן ורזי דרזין ומעשה ידינו כוננה עלינו.

קריאת שמו"ת בעש"ק מכינה את המחשבה - שיוכל לכוון את דיבורי פיו בתפילות השבת

וכל זאת הוי הכנה דרבה לקבל את הארת השבת, שיזכה להתפלל בה כראוי וכנכון, כמובא בבת עין (ליקוטים) בזו הלשון 'סגולה ועצה שיוכל אדם לקשר מחשבתו אל הדיבור בתפילות שבת, הוא לראות לקרות הפרשה שנים מקרא ואחד

עולם, וכל הנזהר בהם מובטח אני לו שהוא בן עולם הבא, והם כ"ד דברים וכו'. טו: ליהרר מאוד לבל יעבור מלקרות כל פרשה ופרשה שנים מקרא ואחד תרגום בכל שבוע'.

מתוך השכר - ידוע נדע כמה נחת רוח עושה למעלה

נוראות הפליא החסד לאלפים (מבעל הפלא יועץ סי' רפה סעי' ג) על מעלת האומר שמו"ת, שמתוך שכר מי שאומרם יש ללמוד על חשיבות פעולתו. וזו לשונו 'ורבים מעמי הארץ לא ניסו כאלה לקרות הפרשה שמו"ת, ולו חכמו ישכילו כמה היו רצים לקנות בזווי - אי הוה מאן דאמר: 'מאן בעי סם חיי'. כל שכן שיש לרדוף אחד מצוה זו, אשר עליה אמרו רבותינו ז"ל הקדושים אשר מפייהם אנו חיים 'שכל המשלים פרשיותיו עם הצבור מאריכין לו ימיו ושנותיו', נמצא שהמתעצל וחדל מקרא אותה לא חפץ בחיים, והרי הוא כאלו מתחייב בנפשו. הנה, כי כן מי האיש החפץ חיים לא יעבור מלקרוא אותה שבוע בשבוע לעשות נחת רוח ליוצרנו, כי מתוך השכר, ידוע נדע כמה נחת רוח עושה למעלה וכמה פועלת למעלה, עד שפרי מעלליו יאכל שכר טוב, אורך ימים ושנות חיים, ואין לנו שכר טוב בעולם כעשות נחת רוח ליוצרנו, זה כל פרי ידיעת שכר מצות וזה כל האדם'.

עוד מצינו שכתב הפלא יועץ (ערך פרשיות) בזו הלשון 'והנה על כגון זה, מצוה

טז. כוונתו לדברי הגמ' (עירובין כא:) "ולאג הרבה יגעת בשר" (קהלת יב יב). אמר רב פפא בריה דרב אחא בר אדא משמיה דרב אחא בר עולא, מלמד שכל המלעיג על דברי חכמים נידון בצואה רותחת'.

לזכור מאמר רשב"א (אבות פ"ב מ"ג) 'אל תעש תפלתך קבע וכו'. אבל צריך לקרות הפרשה בנחת ולהרגיש בדקדוקיה ולתרוץ אותם. ומה שלא תוכל לתרוץ, עיין במפרשים"¹⁷.

על דרך זו מצינו בשל"ה (מס' שבועות, פרק תורה אור אות קעט) שכתב 'עוד מוסר אחד צריך אני להודיע: אותן שאומרים במרוצה דברי התורה מכוח ששגור בפייהם, כגון י"ב פרשיות של י"ב נשיאים. מאחר שהדברים כפולים ומכופלים, קורין אחר כך במהירות. עבירה גדולה היא בידם. כי כל אות ואות תלויין בו רבבי רבבות עולמות רוחניות, ולא לחנם נכפלו הדברים. ואשרי המדבק עצמו בהבל פיו וראיית עיניו באותיות התורה"¹⁸.

תרגום דווקא ביום ו' ערב שבת קודש. והטעם, כי תורה שבכתב מרמז על בחינת המחשבה, ותורה שבע"פ שהוא פירושי התורה מרמז על בחינת הדיבור. על כן, קריאת הפרשה עם התרגום שהוא פירוש, שקורא ביום ו' עש"ק, עושה פעולה שיהיה דבוק ומקושר אחר כך בשבת קודש בעת התפילה - מחשבתו ודיבורו כאחד'.

אמירת שמו"ת במתינות ונחת

ומן הראוי לומר את השמו"ת במתינות ונחת, כמובא במגיד מישירים (ממון הבית יוסף, ישעיהו ס"ו טו) בזו הלשון 'והטוב בעיניך שאתה קורא פר' שניים מקרא ואחד תרגום ברהיטא - כחותה על הגחלים - לפרוק עול מעליך (בתמיה) והלא יש לך

יז. מצינו בשו"ת חתם סופר (חלק ו' - ליקוטים סימן סא) 'האמת אגיד, כי תודה לא-ל ית', ימצא בכלל חידושי תורה שלי, שאני רגיל לעשות קונטרס מיוחד לכל שנה ושנה ולהעלות מה שחנני ה' מידי שבת בשבתו בעיוני בשעת העברת שנים מקרא ואחד תרגום ובשעת קריאת התורה'.

יח. ובהגה"ה (שם) מספר השל"ה מעשה שהיה עמו כשלמד אצל רבו, וזו לשונו 'גם בתורה שבעל פה, בפוסקים, כשלמדתי תורה אצל הרב הגאון והחסיד מהר"ר שלמה זלה"ה, היינו עומדים בטור אורח חיים ס' ל"ו, בענין חסרות ויתרות של ארבע פרשיות: 'בכור' - מלא, 'זכור' - מלא, 'הוציא' - מלא כו', עד גמר כל הסימן, היה קורא מלה במלה. ואני הייתי קורא הכל במהירות, מאחר שאין שם דבר הצריך עיון או פשט. וגער בי הרב החסיד במאוד מאוד, ואמר: צריך להחשיב דברי תורה, ולאמרם בנחת ובאימה וביראה, כי הדברים שמחים לפני הקב"ה'.

גודל מעלת לימוד חומש עם פירוש רש"י הק'

☆ אמירת פירוש רש"י חשובה כמו אמירת תרגום ☆ ירא שמים יוצא ידי שניהם ☆ שמו"ת עם פירש"י מכוונים כנגד ד' חלקי התורה - פרד"ס ☆ הלומד חומש עם פירש"י מובטח להיות מבני מתיבתא דרש"י ☆ לימוד חומש עם פירוש רש"י מסוגל לשמירה ☆ בשביל רש"י נברא העולם ☆ שגב קדושת רש"י ופירושו

אבל אם קראה בשאר לעז שהוא מפרש רק את המלות לחוד, לא יצא ידי חובתו במקום תרגום, לפי שהתרגום מפרש כמה דברים שאין להבין מתוך המקרא' ט.

ירא שמים יוצא ידי שניהם

ובבית יוסף (שם ס"ק ב) כתב על דברי הטור הנזכרים 'וכתב הרא"ש עוד: ונראה שהקורא בפירוש התורה יוצא בו ידי תרגום, כיון שמפרש בו כל מלה ומלה. וכן כתב סמ"ג (עשין יט קג ע"ג) וזו לשונו: ואני דנתי לפני רבותי, שהפירוש מועיל יותר

אמירת פירוש רש"י חשובה כמו אמירת תרגום

פסק הטור (או"ח סי' רפה) בזו הלשון 'ואם למד הפרשה בפירוש רש"י חשיב כמו תרגום. שאין כונת התרגום אלא שיבין הענין. אבל אם קורא בשאר לעז לא'.

וכך פסק בשו"ע (או"ח סי' רפה סעי' ב) 'אם למד הפרשה בפירוש רש"י, חשוב כמו תרגום'. ובמשנה ברורה (שם ס"ק ד) הגדיל וכתב על מעלת הלומד פירוש רש"י, וזו לשונו 'בפירוש רש"י - שהוא מפרש את המקרא כמו שמפרש התרגום ויותר ממנו.

ט. בדברי יואל (מכתבים חלק ב' על משמר החינוך והישיבות עמ' נט הערה ה) מסופר בזו הלשון 'כידוע הקפיד רבינו מאד על לימוד חומש ורש"י. ובשנים הקודמים בהיות איתן מושבו בקהלות קראליסאטמאר, הזדמן הרבה פעמים שבאמצע הנסיון שאל שאלה בחומש ורש"י. ורגיל היה רבינו לספר העובדא, שפעם אחת בהיותו עוד ילד קטן, העמידו אביו הגה"ק זצ"ל לפני הצה"ק ר' מרדכילה מנדבורנא זצ"ל שיבחן אותו בלימודו. והרה"ק מנדבורנא בחן אותנו בחומש ורש"י. ואחר כך אמר לו בלשון קדשו: 'וועסט שטענדיג לערנען חומש רש"י וועסט דו וויסן ווי דער באשעפער געפינט זיך. איך האב געקענט גרויסע מענטשען, אבער ווייל זיי האבען נישט געלערנט קיין חומש רש"י, האבען זיי נישט געוויסט וויא דער באשעפער געפינט זיך' (כשתלמד תמיד חומש עם פירוש רש"י, תדע היכן הבוית"ש נמצא. הכרתי אנשים גדולים, ולפי שלא למדו חומש ורש"י, לא ידעו היכן הבוית"ש נמצא), עד כאן לשון קדשו. ומאז קיבל רבינו על עצמו לחוק ולא יעבור לסיים הסדרה עם פירוש רש"י מידי שבוע בשבוע. ופעם אחת היה רבינו לנחם אבליים ב"מ אצל הרה"צ ר' איתמר ראזענבוים זצ"ל נכד הרה"ק מנדבורנא זצ"ל, וביקש מרבינו שיספר לו בדיוק גופא דעובדא היכי הוה, ואחר שגמר רבינו סיפור העובדא, נענה ר' איתמר לרבינו: "וויא איך זעה, לערנט איהר טאקע חומש רש"י, ווייל איהר ווייסט דאך יא וויא דער באשעפער געפינט זיך'

(דרשות ח"ג ליקוטי מאמרים בש"ס עמ' צה) בזו הלשון 'שם דף ח ע"א 'לעולם ישלים אדם פרשיותיו עם הציבור שניים מקרא ואחד תרגום'. ובשולחן ערוך (סי' רפה) שצריך לעיין גם בפירוש רש"י. והיינו ד' פעמים. ונראה לי, כי התורה היא בסוד פרד"ס. לכן שנים מקרא נגד הרמז והסוד שנעלמו ממנו, ואנו קורין המקרא כמו שהוא ומכוון בו הרמז והסוד כאשר המה. והתרגום הוא פירוש הפשוט. ופירוש רש"י הוא דרשות חז"ל או פירוש אחר כיוצא בו. ולכן אמרו חז"ל צריך להשלים וכו'. כי כל אדם יש לו חלק בתורה, ואין התורה שלימה אם לא ישלים כל אחד מישראל חלקו בה בד' אופנים הנ"ל, והיינו שמשלים פרשיותיו בד' חלקים הנ"ל, שבזה יושלם הפרשה עם הציבור, שגם הציבור נשלם על ידי זה, וד' אופנים אלו נגד ד' הנ"ל.כא.

הלומד חומש עם פירש"י מובטח להיות מבני מתיבתא דרש"י

וראה בדברי יצחק (מבעל התולדות יצחק עמ' נח) מה שהביא הבטחה נפלאה ונוראה למי שמשלים את הפרשה עם

מהתרגום, והודו לי. וכתבו, המרדכי שם (סי' ט) והגהות (מיימוניות) בפרק י"ג מהלכות תפלה (אות ש) דברי סמ"ג. מיהו כתבו סמ"ג והגהות, דאין נראה לר"י ורב עמרם (בסידורו ח"ב סי' לא) ורב נטרונאי, שכתבו, שהתרגום זכה מפני שניתן בסיני (מגילה ג.) עד כאן. וירא שמים יצא את כולם ויקרא התרגום ופירוש רש"י. וכן פסק בשו"ע (סוף סעי' ב) 'וירא שמים יקרא תרגום וגם פירוש רש"י'.

והנה מלבד מה שהתרגום ניתן לנו בסיני, מצינו בעולת שבת (שם ס"ק ב) שהוסיף טעם לקריאתו על פי סוד. וזו לשונו 'מיהא לפי חכמי המקובלים משמע דוקא תרגום, לסוד הכמוס, כדי להכניס קליפת נוגה למקום הקדושה ביום השבת, והבן².

שמו"ת עם פירש"י מכוונים כנגד ד' חלקי התורה - פרד"ס

ומי שהוא ירא שמים וקורא שניים מקרא ואחד תרגום יחד עם פירוש רש"י - כדברי הבית יוסף, זוכה להשלים את חלקו בד' חלקי התורה, כמובא בחתם סופר

(כפי שאני רואה, כבודו לומד חומש ורש"י, כי כבודו ידע היכן הבו"ת נמצא) עד כאן. ובדרך כלל היה רגיל רבינו ללמוד הסדרה עם המפרשים, ביושבו עם תפלין דר"ת שעות ארוכות אחר התפלה. וגם בשנותיו האחרונות לא החסיר לימוד זה למרות חולשתו.

כ. בחתם סופר (חולין כח: ד"ה אמר ר"ח) האריך בסוד הדברים, וכתב 'והיינו דשלא ריב"ל ג' ענינים. שנים מקרא ואחד תרגום ושברי לוחות מונחים בארון וזהירת וורידין, דהתרגום הוא קליפת נוגה שנאחזה בתורה על ידי שבירת הלוחות בעוונותינו הרבים, ואעפ"י שחזר ונתן לוחות שניות ונסתלקה הקליפה, מ"מ לגמרי לא נסתלקה, לכן צריך לתקנה - לבטלה חד בתרי בשנים מקרא, כי הקליפה לא נסתלקה לגמרי'.

כא. בחידושי הגר"מ אריק (בסופו מובא קונטרס 'המאיר לעולם' - פרקים בתולדות חיי, עמ' נב) מסופר, שבכלל שיעוריו ולימודיו הרבים למד ולימד חורש"י חוק ולא יעבור. פעם כתב לגדול אחד,

פירוש עם פירוש רש"י לעיין בו בכל שעה, כמו שנאמר (דברים יז יט) 'והיתה עמו וקרא בו כל ימי חייו וגו', למען ילמד ליראה' וינצל גם כן מהרהורי עבודה זרה'.

ולהלן (אות לח) מובא עוד בזו הלשון 'ממוהר"ר רפאל ז"ל בשם הרב ז"ל, ששמע שמצויים פוחזים ורוצחים, וציווה אליו על ידי איש אחד, לצוות העולם ללמוד פירוש"י בחומש, כי פרש"י בחומש הוא סגולה למחשבות רעות. ואמר הוא ז"ל למו"ר הרב רבי בנימין זאב הלוי ז"ל: כשיוכלו בניכם ללמוד, אז זיי וועלין קענען רש"י על החומש, מובטחני שיהיו אנשים כשרים ולא יהיו להם מחשבות עבודה זרה ויהיו נקיים בברית קודש'.

פירוש"י, וזו לשונו 'שמעתי בשם הקדוש רבינו אדומו"ר מוהר"ש מבעלזא צוקללה"ה, שמי שלומד וגומר בכל שבוע ושבוע פירוש רש"י על התורה, אזי הוא מובטח שבעלמא דקשוט יהיה על כל פנים במתיבתא דרש"י. הגם שיש מתיבתות יותר גבוהים ועליונים, אבל על כל פנים איך שיהיה, לא ידחה ממתבתא דרש"י" כב.

לימוד חומש עם פירוש רש"י מסוגל לשמירה

ובאמרי פנחס (שער התורה) מצינו כמה סגולות טובות הבאות למי שלומד מקרא עם פירוש רש"י. וזו לשונו (שם אות לז) 'הזהיר שיהיה מונח אצל האדם

שנוכח לו מכותלי דבריו ותמיהותיו, שהוא אינו מקפיד ללמוד חומש עם פירוש"י. וכה היו דבריו אליו: 'אינך לומד רש"י על חומש, כי לו היית לומד, היו הרבה מקושיותיך מתורצות מאליהן. ואכן, הגאון ר' מאיר עצמו היה נאה דורש ונאה מקיים, ובימות החורף הקצרים שלא היתה לו שהות להשלים את הפרשה במשך היום, נהג ללמוד חומש עם רש"י ומדרש - קודם הקידוש.

ובהנהגות שכתב הגאון ר' שלמה איגר ז"ל לאחד מבניו (נדפס בחוט המשולש אות יז) כתב בזו הלשון 'גם דע כי לימוד זה אינו דבר נקל כל כך, וכמה חיבורים גדולים נתחברו על התורה וביחוד על פרש"י. על כן ודאי יצא לך תועלת אם תלמוד גם כן אצל רבך. ואל תאמר שאינו לפי כבודך ללמוד חומש אצל רבך, כי לא מחכמה תאמר כזאת. אם תחקור, תמצא שגיסו הגאון הצדיק אב"ד פרעשבורג (החתם סופר סופר זצ"ל), לומד בכל לילי שבת הסדרה עם פרש"י עם כל הישיבה אשר הם יותר ממאתים איש, וגם לומדים מופלגים בני עירו באים לשמוע, ומפליגים מגודל תועלת המגיע להם מזה'.

כב. מעשה פלאי אירע לפני יותר מארבעים שנה. שקבוצת בחורים מיישיבת פרעשבורג נסעה למירון, ובאמצע הדרך התהפך הרכב ל"ע וג' בחורים נפטרו ר"ל. בחור אחד אשר החברותא שלו היה אחד מהשלושה שנפטרו, היה מזועזע מפטירתו של חברו ולא מצא מנוח לנפשו. באחת הלילות, בא אליו חברו בחלום ואמר לו: אין לך מה להצטער, טוב לי מאוד בעולם העליון. והמשיך ואמר לו, הנך זוכר שישבנו ולמדנו חומש רש"י כל שבוע בהתמדה. הנה עתה כשהגעתי לעולם העליון, פסקו את דיני להיכנס להיכלו של רש"י בגן עדן, וממילא אינך צריך להיות שרוי בצער ממני.

במדינתנו, וצווה ללמוד ולהשלים פירש"י מכל סדרא בכל שבועי^{כד}.

בשביל רש"י נברא העולם

ומדעסקינן בלימוד פירוש רש"י על הסדרא, נעתיק מקצת ממה

שכתבו בספרים על רום מעלת ושגב קדושת רש"י ופירושו, וממילא נשכיל

ולהלן (אות לט) כתב עוד 'שמעתי מזקני [מוהר"ר רפאל ז"ל], שבימיו היה נשמע פעם אחת הריגה ר"ל. והיה מורו [הרב ז"ל] מְצָוָה: מזאל פילוין חומש עם פירוש רש"י^{כד}.

ולהלן (אות מ) מובא עוד 'בקין אחד שמע שערוריות גדולות

כג. פירוש: להפיץ ולהרגיל לימוד חומש עם פירוש רש"י.

כד. מצינו במכתבי החפץ חיים (מכתבי הרב חפץ חיים אות יח מאמר דעת תורה) שכתב על עיכוב הגאולה מחמת חיסרון לימוד רש"י על סדר הפרשה, וזו לשונו 'והנה עיקר הלימוד של מקרא, הוא לימוד פר' השבוע עם פירוש רש"י ז"ל - בכל שבוע. איתא בארחות חיים לרבינו הרא"ש שציווה לבניו ללמוד פרשת השבוע עם פירוש רש"י. ולא כמו שנוהגים בהרבה מקומות שלומדים שם עם ההמון פר' השבוע בכל שבת קודש, ואז אומר לפנייהם רב החברה איזה דרוש על הפרשה ומאריך בדרשתו, ועל פי רוב לומד עמהם רק פרשה אחת ולא יותר, ויתר הסדרה נשארה אצלם בלא לימוד. ולא זוהי הדרך של לימוד המקרא.

ואל יאמר האדם, הנה אני מעביר הסדרה שניים מקרא ואחד תרגום ובזה יוצא אני ידי חובתי. לא כן הדבר. כי בזמן הגמ' היה אז התרגום לימוד גדול ונכבד - שעל ידו הבינו ההמון את התורה. משא"כ בימינו אלה אין אנו יוצאים ידי חובה בתרגום, לפי שאין המוני אחינו בני ישראל מבינים אותם וצריכים אנו לביאור נכבד שיפרש היטב את תורתנו הק', וביאור כזה הוא פירוש רש"י והוא אצלנו מדינא - במקום התרגום שמלפנים).

את כל זה מצאתי לנחוץ למאוד לזרז את אחב"י עליהם. והרי ביארתי כאן קצת במה עלינו להכין את עצמינו לפני ביאת משיח צדקנו - כל אחד ואחד לפי מדרגתו. ובלא זה אין לנו שום פנים לבקש על ביאת משיח צדקנו - אם לא נהיה מוכנים כלל בידעת התורה, כי זהו עיכוב גדול לביאתו, כי הלא נגרום בזיון לו וגם לעצמנו - כשימצא אותנו ערומים לגמרי מידיעת התורה. וגם התלמידי חכמים והבעלי תורה שבכל עיר ועיר יתפרסמו לגנאי על אשר לא השגיחו ולא שמו ליבם שבני עירם ידעו את תורתנו הקדושה, שזהו דבר הכרחי שאין כמוהו. וכל תלמיד חכם שיש לאל ידו לעשות דבר מה לטובת הענין ומתעצל בזה, ידע כי הוא גורם לעיכוב התגלות כבוד ד' בעולם. וגם מוטלת על המון אחב"י לשמוע להתלמידי חכמים והבעלי תורה שבעירם. להצטרף לחבורה אחת ללמוד פרשת השבוע בכל שבוע ושבוע. כי עליהם לדעת שרק את טובתם אנו דורשים.

על כן, אחי ורעי החרדים לדבר ד' ותורתו, התלמידי חכמים והבעלי תורה שבכל עיר ועיר, עליכם המצוה הזאת, לעורר את המון אחב"י שאינם יכולים ללמוד בעצמם, ולחבר אותם לחבורה אחת וללמוד עמהם פרשת השבוע עם פירש"י - פרשה אחת בכל יום, ולבאר לפנייהם היטב

בריאת העולם, כמו שמרומז גם כן ב'בראשית', בשביל רבינו תם. ורש"י הוא בחינת חלק הרוח מנר"ן, וכמו שרש"י נוטריקון: רוחן של ישראל. ורוח היא בחינת דיבור, כמו שתרגם אונקלוס (בראשית ב ז) 'רוח ממללא', ודיבור הוא ה' מוצאות הפה – כ"ב אתון דאורייתא, שרש"י הק' עשה התגלות הכ"ב אותיות אורייתא בפירושו הקדוש על תורה שבכתב ועל תורה שבעל פה. ולכן הוא רוח – בחינת דיבור, ולכן היה בשבילו בריאת העולם – שנברא בשביל ישראל ובשביל התורה^{כ"ה}.

לדעת קמעא על גודל הזכות להידבק בדבריו ופירושויו.

הנה מצינו במגן אברהם (להרה"ק ר' אברהם מטריסק זיע"א, פר' בא ד"ה ואות תפילין) שכתב 'ואדמו"ר זצוקללה"ה אמר: שבשביל רש"י הקדוש היה בריאת העולם וישראל והתורה הק', כמו שדרשו רבותינו ז"ל 'בראשית' – בשביל ישראל ובשביל התורה. ו'בראשית' נוטריקון: בשביל רבי שלמה יצחק, שבשבילו היה בריאת העולם. ואני אומר, שגם בשביל רבינו תם היה

את דברי התורה – כל אחד כיד ד' הטובה עליו, לא בדרשות ארוכות, כי אם בקצרה בטוב טעם ודעת וכו'. וד' יהיה בעזרתנו, ללמוד וללמד לשמור ולעשות, ונזכה להיות בביאת גואל צדק במהרה בימינו אמן. אייר תרפ"ט.

כה. מסופר על הרה"ק רבי יחזקאל משינאווא זיע"א, שהיה נוהג לומר את כל 'לעזי רש"י' שהביא רש"י בדבריו. ונראה לבאר זאת עפ"י המובא בשם משמואל (פר' דברים שנת תרעט ד"ה במדרש), שרש"י הכניס קדושה כשכתב את הלשונות ההם, ומשום כך מצווה לקרותם. וזו לשונו 'במדרש, הלכה אדם מישראל מהו שיהא מותר לו לכתוב ספר תורה בכל לשון וכו'. אמר הקב"ה, ראה לשונה של תורה מה חביבה שמרפאה את הלשון וכו'.

ונראה, דהנה יש להתבונן בענין רפואת לשונות הגויים מהו. ויש לומר כי השפה של האומה היא מהותה ומעידה על תוכן לבה, כאמרם ז"ל (חובת הלבבות שער הבחינה פ"ה) 'לישנא קולמוסא דליבא', והיינו שרעת לבם תמיד רגל על לשונם. ועל כן בלשון ובשפת האומה נצפן בה כח רע מושך לרעת האומה. וכמו שהגיד כ"ק אדמו"ר הרי"ם זצלה"ה מגור על לשון צרפת שמושכת לניאוף ר"ל, עכ"ד. והטעם, משום שהם מלוכלכים בזה ביותר כידוע, על כן לשונם שצפונה בה מהותם, מושכת לזה ביותר. אך לשונה של תורה מהפכת את הרע שבלשון ההיא לטובה, והיינו מחמת שיש צורך לתורה ללשון ההיא להסביר בה את השומע, נעשתה הלשון ההיא מחוברת לטהור ונדחה הרע מקרבה ונכנסת בה רוח טהרה, וזוהי רפואת הלשון. ובה הסברתי לי מה שרש"י ז"ל פירש הסברת הכתובים כמה פעמים בלשון צרפת, שלא יתכן שרש"י ז"ל לא מצא מילין בלשון הקודש להסביר בה את הקורא. ולפי דרכנו, בכוונה עשה לטובת הכלל המדברים בלשון ההיא, שתהיה רפואה קצת ללשון ההיא, כי יתכן שקודם שעשה רש"י ז"ל כך, היתה הלשון מושכת עוד יותר לרע. ויש לומר, שלטעם זה ביאר משה רבינו ע"ה את התורה בשבעים לשון, אף שלא היה מדבר אלא לישראל המדברים בלשון הקודש, או אפילו שפת מצרים, ועל כל פנים אינם נזקקים לכל שבעים לשון. אלא לכוונה זו עשה,

שגב קדושת רש"י ופירושו

על הקדושה והפרישות שרש"י כתב את חיבורו, יש ללמוד ממה שכתב החיד"א (לחם מן השמים דרוש ז – שבת שובה ד"ה ויש מי שהקשה) בזו הלשון

‘וכבר נודע, דרש"י ז"ל על כל טיפת דיו היה יושב עליה שבעה נקיים’¹.

ובאמת, בכדי לזכות לרדת לעומק וסוד כוונתו של רש"י, צריך הלומד

לרפא קצת את כל הלשונויות לתועלת הדורות הבאים. או שצפה שעתידים לגלות בין שבעים אומות, ובהכרח ישתמשו בלשוניהן.

כנ. וראה בפרדס יוסף (פר' וישב אות יח ד"ה והנני) שהעתיק דברים נוראים על קדושתו ופרישותו של רש"י, וזו לשונו 'והנני להעתיק מה שמצאתי לאחד מגאוני קשישאי ר' אברהם כ"ץ ראפפפורט ז"ל אבדק"ק לבוב בשו"ת איתן האזרחי חלק ב' (קונטרס אחרון, פר' וישב). 'ויתנכלו אותו' (בראשית לז יח), פירש"י (ד"ה ויתנכלו) 'אותו' כמו אתו עמו, כלומר, אליו'. וכמו ויתהלכו אותו, 'ויתהלך חנוך את אלוקים', 'ותרא אותו כי טוב הוא' וכו'. אני נחמן בר שמואל הולך רכיל מגלה סוד – על רש"י ע"ה, הצדיק היה צנוע, 'ויתנכלו אותו כמו אתו עמו, כלומר אליו'. כוון בזה הצדיק – רש"י ע"ה 'ויתנכלו אותו', רמז למה חנוך נעשה מט"ט, 'אותו' חנוך נעשה כמו 'אתו' וכו'.

ואומר אני נחמן בר שמואל, שהלכתי על קברו של אותו צדיק – רש"י ע"ה, הייתי בועט ברגלים והייתי מרעיש על קברו ויצא מעט עשן מקברו ונרתעתי לאחורי, וראיתי פיסת יד של אש, וזו לשונו: אם התרעת לגלות לך 'ויתנכלו אותו כמו אתו עמו, כלומר אליו', מי התיר לך. ומיד הלכתי בפחי נפש. ומיד כשהלכתי ד' אמות לאחורי שמעתי קול דממה דקה, תשחיר עיניך בתענית, ואם לאו אין לך תקנה. כי כל האותיות, כלומר 'אליו' הם צועקים אליך למרום. ומיד כשהלכתי לביתי פגע בי נחש והיה כתב על ראשו: 'כל ערל וטמא לא יאכל בו'. מיד בכיתי בכיה גדולה ואמרתי בליבי, והרי שום דבר טמא ופיגול בא לידי. מיד הלכתי ושטחתי על קברו של אותו צדיק כל הלילה, ומפלגות הלילה שמעתי קול קורא אלי: לאו אתה דומה לרש"י שהיה מוסר את עצמו ונפשו על דברי תורה והקִבָּה תורה בישראל, וכמעט שנגעלו ממך שערי דמעו. אמרתי ח"ו אין לי תקנה. מיד הראו לי מן השמים, תעסוק באלדד ומידד, אז תתקן עיוותך ואז תזכה לידע אמאי נקרא משה רבינו ע"ה 'קפילא' (טִבָּח) בסעודה של דוד המלך ע"ה. ואז תעשה ריווח והצלחה לך ולכל ישראל.

אמרתי, מה ענין שמיטה אצל הר סיני. רוצה לומר, מה ענין יוסף אצל אלדד ומידד, ואשתומם אל המראה ואין מביין. שמתי נפשי בכפי, ואמרתי בבכי ובמר נפשי: אם אני תלמיד חכם בעיניך, זכני בכל אלה ולמדוני, כי הצדיקים במיתתם קרוים חיים. מיד ראיתי ביטוטי, רוצה לומר ניצוצי של אש יוצאים מקברו של רש"י ע"ה, ונפק כרוז ואמרתי: תשמע דברי רש"י בעצמו פנים אל פנים, וזו לשונו: אני שלמה בר יצחק התעניתי כמנין תרי"ג תענית רצופים – חוץ משבתות וימים טובים, עד שהוצאתי הדבר לאור והוצאתי מכח אל הפועל. וכשחברתי פירושי הגדול על התורה שבכתב ושבעל פה, ופמליא של מעלה מוצאים נחת רוח בדברי. ותרתינן ועשרין

שבעת הימים רוח אפינו משיח ה' הרב ישראל בעל שם טוב, שבכל מקום שרש"י אומר 'פשוטו של מקרא', כוונתו, כשיהיה לך התפשטות הגשמיות ותהיה מופשט מכל ענייני חומר, תשיג הפשטות של המקרא מופשט מכל רעיון בסודות נעלמות^{כז}.

את דברי רש"י להיות קדוש וטהור מופשט מהבלי עולם הגשם, כמובא בזוהר ח' (מהרה"ק ר' יצחק אייזיק יהודה יחיאל מקאמארנא זיע"א, שמות דף יב ד"ה ע"כ לעילא) שכתב 'ומה שפירש מורי דודי^{כז} בספרו צבי לצדיק וכו', שמעתי מפיו הקדוש שסמך עצמו על מה שאמר מרן אור

שנין הוה מפלפל מט"ט עם הקב"ה ולא הוה נחת רוח למ"ט שר הפנים, עד שבא בן עמרם ותיקן הדברים, וזו לשונו של משה רבינו ע"ה: אשריך שלמה בר יצחק שכל מגמת פניך לשם שמים. 'איתנכלו אותו', כבר נתתי חלקם של אברהם יצחק ויעקב וכו'. וכשהלכתי מקברו מצאתי כתוב על התפילין שלי, שכל מי שאינו יודע החילוק בין הסרת טבעת של פרעה שנתן ליוסף - ובין הסרת טבעת של אחשוורוש שנתן להמן, אל יהיה עוסק בנסתרות הללו וכו'. דו"ק ותתן צרי למכתך ומדגוע לנפשך.

זה העתקה ששלח לי הכותב ר' זלמן מברסק, אשר העתיק מו' שלמה שמעון ר"מ ואבד"ק, אשר הוא העתק מספר ישן נושן בק"ק קרעמנין, ושלח לר' זלמן אהוב ז"ל, ואני העתקתי אות באות, נאום אברהם בר יחיאל לוריא ז"ל. ושוב מצאתי שחיבר ותיקן ר' שלמה זצ"ל אבי האלוף מ' יוסף קלון, ע"פ כ"ד שמות שהביא השערי תורה בשער הראשון, וזו לשונו 'אני ראיתי שכתב רבינו, התייר הגדול שלמה, נראה לאחר מותו לבן הרב מאיר. ואמר לו 'באתי ללמדך עיקר וכלל גדול בשם המיוחד, ופירושו הוא היה הווה ויהיה, ובדבר הזה תבין, כי אין לי רשות עוד לעמוד אצלך, עד כאן לשון ספר איתן האזרחי אות באות'. ועיין בשם הגדולים להחיד"א, (מערכת גדולים ש) שהביא את המעשה הנ"ל בקיצור.

כז. הרה"ק ר' צבי אלימלך מבלאז'וב זיע"א.

כח. מצינו בשו"ת דברי חיים (ח"מ ח"א סי' כג) שכתב על פירושו של רש"י, שהוא קיבל אותו איש מפי איש עד משה רבינו, וזו לשונו 'והרב הנ"ל רצונו לתת תורה חדשה מה שלא ידעם אדם וחולק על האמת - התורה שניתנה מפי הגבורה - כאשר קבלנו איש מפי איש עד משה רבינו ע"ה. וכן אני, אם כי אני זעירא דחברייא, קבלתי ממו"ח זלה"ה שהיה גאון עולם, ומהגאון בעל מחבר ים התלמוד, והם סמכוני להורות ולדון כאשר היה אתי בכתובים, אשר ידוע שהם קבלו איש מפי איש עד רש"י ז"ל כידוע לכל, ורש"י ידוע שקיבל איש מפי איש - עד משה רבינו ע"ה, כמבואר ביוחסין ושאר ספרי היחוס, מה שאין כן הרב הנ"ל, שלא למד ולא שימש לשום גאון או גדול מפורסם, ולזה נפל בשיבושא ודמיונות כוזבות רחמנא ליצלן, ולכן אל תשמעו ולא תאבו לו, ועלינו השלום'.

